

Muziek op de pabo

Evaluatieonderzoek naar de impact van de subsidieregeling ‘Professionalisering muziekonderwijs pabo’

Karin Hoogeveen
Carlijn Waaijer

m.m.v.

Ebbo Bulder, Oberon
Geertje Damstra, Oberon
Ellen Donkers, Sardes
Michiel van der Grinten, Oberon
Michel Hogenes, Haagse Hogeschool
Anne Wester, Oberon

Muziek op de pabo

**Evaluatieonderzoek naar de impact van de
subsidieregeling 'Professionalisering
muziekonderwijs pabo'**

Inhoudsopgave

Inleiding	5
1.1 De subsidieregeling Professionalisering muziekonderwijs pabo	5
1.2 Het onderzoek.....	7
1.3 Leeswijzer.....	9
2. Duurzame verankering muziekonderwijs op de pabo's.....	10
2.1 Analyse studieprogramma's	10
2.2 Vragenlijst muziekdocenten pabo: doelen en opbrengsten voor het programma.....	12
3. Handelingsbekwaamheid van pabostudenten	14
3.1 Vragenlijst handelingsbekwaamheid studenten	14
3.2 Interviews handelingsbekwaamheid studenten	18
3.3 Pabodocenten over de veranderingen bij hun studenten	19
4. Samenwerking vanuit perspectief conservatoria	21
4.1 Voorbereiding en start	21
4.2 Doelen voor de conservatoria.....	22
4.3 Activiteiten.....	23
4.4 Voorwaarden voor samenwerking: successen en knelpunten	24
4.5 Opbrengsten.....	25
4.6 Borging	26
4.7 Concluderend	26
5. Samenwerking vanuit perspectief pabo's	28
5.1 Pabodocenten over de samenwerking met de conservatoria	28
5.2 Pabodocenten over de samenwerking met basisscholen.....	29
5.3 Kennisdeling en een regionaal netwerk.....	30

6.	Beantwoording onderzoeksvragen	31
6.1	Het duurzaam verankeren van kwalitatief goed muziekonderwijs op de pabo.....	31
6.2	Het vergroten van de handelingsbekwaamheid van studenten	31
6.3	Vergroten van de samenwerking tussen pabo en conservatorium	32
6.4	Vergroten van de samenwerking tussen pabo en het basisonderwijs.....	33

Inleiding

Het is van groot belang dat toekomstige leerkrachten zelfvertrouwen ontwikkelen om muziekactiviteiten uit te voeren voor en met hun leerlingen. Dat begint met goed muziekonderwijs op de pabo voor iedere student. De voormalige minister van OCW, Bussemaker, stelde daarom tussen 2017 en 2022 geld beschikbaar aan de pabo's om daarmee de professionele ontwikkeling van startende leraren op het gebied van muziekonderwijs te bevorderen. Pabo's dienden projectplannen in en konden drie jaar lang activiteiten uitvoeren om muziekonderwijs steviger te verankeren. Omdat het muziekonderwijs te lijden had onder de coronamaatregelen, is de looptijd van de subsidieregeling verlengd.

Het Fonds voor Cultuurparticipatie (FCP) voert de subsidieregeling uit. Een onderdeel daarvan bestaat uit een evaluatie. De onderzoeksbureaus Sardes en Oberon onderzochten, samen met Michel Hogenes van de Haagse Hogeschool, in opdracht van het FCP, in hoeverre de doelen van de regeling zijn bereikt. Het onderzoek vond plaats tussen 2019 en 2022 en bestond uit verschillende deelonderzoeken: het programma van de pabo's is onderzocht, de muziekdocenten op de pabo vulden twee maal een vragenlijst in, pabostudenten vulden twee maal een vragenlijst in en zijn twee maal geïnterviewd en de betrokken docenten van de conservatoria zijn geïnterviewd.

In deze eindrapportage zijn de uitkomsten van de deelonderzoeken gebundeld en wordt de vraag beantwoord in hoeverre de regeling heeft bijgedragen aan het steviger verankeren van kwalitatief goed muziekonderwijs op de pabo en daarmee aan het versterken van de handelingsbekwaamheid van afstuderende pabostudenten.

1.1 De subsidieregeling Professionalisering muziekonderwijs pabo

De subsidieregeling *Professionalisering muziekonderwijs pabo* heeft tot doel projecten te ondersteunen die kwalitatief goed muziekonderwijs op de pabo's stimuleren en duurzaam verankeren. Het uiteindelijke doel is dat pabo-afgestudeerden zich handelingsbekwaam voelen op het gebied van muziek. Dat wil zeggen: het durven, het willen en het belangrijk vinden om muziekonderwijs te geven.

De regeling is tot stand gekomen in samenspraak met het veld en uitgevoerd door het FCP. Hij staat niet op zichzelf, maar maakt deel uit van een breed pakket aan maatregelen voor meer en beter muziekonderwijs. Hij sluit aan bij de beweging *Méér Muziek in de Klas*. Met deze publiek-private samenwerking (Ministerie van OCW, LKCA, Stichting Méér Muziek in de Klas en Fonds voor Cultuurparticipatie) zetten diverse partijen zich gezamenlijk in voor structureel muziekonderwijs onder schooltijd en in de vrije tijd. De regeling past ook bij de eerdere regeling *Impuls Muziekonderwijs* en bij het brede programma *Cultuureducatie met Kwaliteit*, dat er op is gericht de kwaliteit van het cultuuronderwijs te versterken in het primair en deels ook het voortgezet onderwijs.

Pabo's konden subsidie aanvragen voor een periode van drie jaar (die later is verlengd als gevolg van de coronamaatregelen). Een aanvraag is beoordeeld op basis van de volgende criteria:

- inhoudelijke kwaliteit van de aanvraag in relatie tot de doeleinden van de regeling;
- duurzame verankering van kwalitatief goed muziekonderwijs;
- samenwerking met een conservatorium;
- samenwerking met één of meerdere basisscholen;
- organisatorische kwaliteit.

In drie rondes zijn subsidies toegekend:

1. Vier projectaanvragen ingediend en gehonoreerd tussen juli en september 2017.
2. 21 projectaanvragen ingediend en gehonoreerd tussen januari en april 2018.
3. Vier projectaanvragen gehonoreerd in mei 2019.

Er zijn in Nederland 24 pabo's, veelal met nevenvestigingen, in totaal gaat het om 42 pabovestigingen. Het college van bestuur van een hogeschool kon subsidie aanvragen voor één of meer pabovestigingen. Sommige hebben aparte projectplannen per vestiging opgesteld. Uiteindelijk hebben 29 pabo(vestigingen) subsidie ontvangen.

De pabo's kregen subsidie voor drie schooljaren. De hoogte ervan was afhankelijk van het aantal studenten per vestiging:

- € 50.000,- voor vestigingen tot 250 studenten;
- € 90.000,- voor vestigingen met 250 tot 500 studenten;
- € 125.000,- voor vestigingen met 500 tot 750 studenten;
- € 160.000,- voor vestigingen met 750 of meer studenten.

Het gaat om een matchingsregeling. De subsidieontvanger draagt aan de kosten van het project minimaal hetzelfde bedrag bij als het gevraagde subsidiebedrag. Dat kan op twee manieren: financiering uit eigen middelen en/of een gekapitaliseerde inzet van eigen personeel.¹

De pabo's hebben een projectplan opgesteld waarin ze beschrijven op welke manier ze muziekonderwijs willen verbeteren en verankeren. Er zijn verschillende manieren waarop pabo's dat willen doen: zanglessen voor alle studenten; het opzetten van een schoolkoor of schoolband; duo-stages door een student pabo en opleiding docent muziek; co-teaching door studenten of docenten pabo en opleiding docent muziek; integratie van muziek met andere onderdelen in het curriculum; het opleiden van specialisten muziekonderwijs pabo (via een minor of specialisatie).

De subsidieontvanger is verplicht deel te nemen aan een monitoring- en evaluatietraject.

¹ [subsidieregeling-professionalisering-muziekonderwijs-op-de-pabo-5e3d4.pdf \(fra1.cdn.digitaloceanspaces.com\)](https://www.digitaloceanspaces.com/fra1.cdn.digitaloceanspaces.com/subsidieregeling-professionalisering-muziekonderwijs-op-de-pabo-5e3d4.pdf)

1.2 Het onderzoek

1.2.1 Doel en onderzoeksvragen

Het onderzoek moet inzicht geven in de opbrengst van de regeling en kent de volgende onderzoeksvragen, gekoppeld aan de doelen:

1. In hoeverre is duurzame verankering van kwalitatief goed muziekonderwijs gerealiseerd?
2. In hoeverre ervaren pabo-studenten een vergroting van de handelingsbekwaamheid op het gebied van muziek?
3. Is er meer en duurzame samenwerking met de conservatoria?
4. Is er meer samenwerking met de basisscholen op het gebied van muziek?

Bij de beantwoording van de onderzoeksvragen zijn ook de factoren die al dan niet hebben bijgedragen aan de opbrengst betrokken.

1.2.2 Gehanteerde onderzoeksmethoden

De totale onderzoekspopulatie bestaat uit 29 pabo(vestigingen). Deze pabo's zijn alle betrokken in het onderzoek. Het onderzoek is breed ingestoken en onder verschillende doelgroepen uitgevoerd om ervoor te zorgen dat alle aspecten en perspectieven aan bod komen.

Voor de beantwoording van de onderzoeksvragen is een mixed-method methode gebruikt: deskresearch; analyse van opleidingsprogramma's; surveys; interviews.

Onderzoeksactiviteiten:

- De Onderwijs en Examenreglementen (OER's) en projectplannen van de pabo's: analyse van verplichte en keuze-onderdelen muziek in het curriculum en het aantal uren en studiepunten daarvan. Voor- en nameting en verschilanalyse.
- Vragenlijst (online) voor contactpersonen van de projecten, meestal muziekdocenten, van de pabo's. Tussenmeting, eindmeting en verschilanalyse.
- Vragenlijst (online) voor derdejaars pabostudenten. Tussenmeting, eindmeting en verschilanalyse.
- Interviews met derdejaars pabostudenten. Tussenmeting, eindmeting en verschilanalyse.
- Interviews met de contactpersonen van de conservatoria die samenwerken met de deelnemende pabo's ongeveer twee jaar na de start van het project, dus per conservatorium op een ander moment, in twee rondes.

De opbrengsten van deze onderzoeksonderdelen zijn voor het grootste deel in rapporten beschreven en op verschillende momenten gedeeld met de begeleidingscommissie. In dit integrale eindrapport vatten we de voornaamste uitkomsten samen en beantwoorden we de onderzoeksvragen. De aparte deelonderzoeken zijn als losse bijlagen beschikbaar.

1.2.3 Fasering van het onderzoek

In 2019 is gestart met het onderzoek. Na een tussenmeting in 2020 en een nameting in 2021 zijn alle bevindingen gebundeld in deze eindrapportage. In het schema is te zien wanneer welke activiteit heeft plaatsgevonden.

Totaalplanning	2020	2021	2022
Vorbereiding en overleg			
Vorbereiding en overleg begeleidingscommissie	2x		X
Ontwikkelen internetsurvey pabodocenten	X		
Ontwikkelen analyse-instrument OER	X		
Eerste meting 2019			
Dataverzameling: OER	X		
Dataverzameling: internetsurvey pabo-docenten	X		
Data-analyse: OER	X		
Data-analyse: internetsurvey pabo-docenten	X		
Factsheet	X		
Schrijven tussenrapportage	X		
Eindmeting 2022			
Dataverzameling: OER		Okt.	
Data-analyse: OER en vgl. met eerste meting		Nov.	
Dataverzameling: internetsurvey pabo-docenten			April
Data-analyse: internetsurvey pabo-docenten en vgl. met eerste meting			Mei
Schrijven eindrapportage			Juni
Onderdeel conservatoria			
Ontwikkelen interviewleidraad, voorleggen begeleidingscommissie en bijstellen		X	
Dataverzameling: verzamelen contactgegevens, afspraken maken, afname 10 interviews		April (3)	Mei (7)
Data-analyse			Juli
Verwerken conclusies in eindrapportage			Juli/aug
Onderdeel handelingsbekwaamheid studenten			
Constructie vragenlijst, feedback en bijstellen	Dec.	Januari	
Digitalisering en online dataverzameling eerste meting		Febr./ maart	
Data-analyse eerste meting		April	
Oplevering tabellenrapport eerste meting. Afstemming t.b.v. kwalitatieve onderzoek		Juni	
Bijstellen vragenlijst, digitalisering en online dataverzameling tweede meting			Maart/april
Data-analyse tweede meting en vergelijking eerste meting			Mei
Schrijven eindrapport			Juli
Bespreken rapport, bijstelling en oplevering			Juli/aug
Integrale eindrapportage			
Schrijven, opleveren concept, bespreken en bijstellen			Juli-sept

1.3 Leeswijzer

De onderzoeksvragen betreffen de opbrengst van de regeling voor het muziekonderwijs op de pabo op het gebied van: de handelingsbekwaamheid van studenten, samenwerking met de conservatoria en samenwerking met het primair onderwijs. Deze structuur is in grote lijnen aangebracht in deze eindrapportage.

- Hoofdstuk 1 gaat in op het studieprogramma op de pabo's en de veranderingen die te zien zijn nadat de subsidieregeling van kracht is geworden.
- Hoofdstuk 2 beschrijft de opvattingen en ervaringen van derdejaars pabo-studenten van twee verschillende jaargangen op het gebied van muziekonderwijs: hoe bekwaam voelen zij zich bij het geven van muziekonderwijs?
- Hoofdstuk 3 bevat de bevindingen van de samenwerking tussen de pabo's en de conservatoria vanuit het perspectief van de conservatoria.
- Hoofdstuk 4 beschrijft de samenwerking tussen de pabo's en de conservatoria enerzijds en het basisonderwijs anderzijds vanuit het perspectief van de pabo's.
- In het laatste hoofdstuk worden de verschillende perspectieven in samenhang gepresenteerd en de onderzoeksvragen beantwoord.

Bijlagen: Deelrapportages bij dit rapport

Zoals hierboven beschreven, zijn de bevindingen in dit rapport gebaseerd op verschillende deelonderzoeken, waarvan aparte (tabellen)rapporten zijn geschreven die tijdens de looptijd van het onderzoek op verschillende momenten zijn opgeleverd. De deelrapporten dienen ter ondersteuning van de eindrapportage en bevatten alle uitkomsten, zowel in tekst als in tabellen en grafieken. In deze integrale eindrapportage verwijzen we naar de deelrapporten die afzonderlijk beschikbaar zijn.

Bijlage A: Rapport muziek op de pabo (pabodocenten)

Bijlage B: Rapport opleidingsprogramma's

Bijlage C: Rapport handelingsbekwaamheid studenten

Bijlage D: Interviews handelingsbekwaamheid studenten

Bijlage E: Overzicht interviews conservatoria en interviewleidraad

2. Duurzame verankering muziekonderwijs op de pabo's

Om te kunnen beoordelen in hoeverre het muziekonderwijs op de pabo's verbeterd en verankerd is, zijn op twee momenten opleidingsprogramma's geanalyseerd. Hiervoor zijn de volgende bronnen gebruikt: het Opleidings- en Examenreglement (OER) per pabo, eventueel aangevuld met het opleidingsprogramma, en het projectplan per pabo dat voor de subsidieaanvraag is gemaakt. In de projectplannen is een overzicht van het muziekonderwijs opgenomen. Indien de OER onvoldoende informatie bevatte, is het opleidingsprogramma opgevraagd. De programma's van de studie jaren 2018-2019 en 2021-2022 zijn met elkaar vergeleken en de verschillen zijn geanalyseerd. Wat is er veranderd tussen deze twee studie jaren?

Daarnaast is op twee momenten een vragenlijst afgenomen onder de contactpersonen van de deelnemende pabo's: de muziekdocenten. Gevraagd is naar de activiteiten die met de subsidie zijn gerealiseerd, de wijze waarop dat gebeurde en de opbrengsten ervan.

Aan de hand van de uitkomsten beantwoorden we de vraag: wat is de invloed van de regeling geweest op het duurzaam verankeren van kwalitatief goed muziekonderwijs op de pabo's? Daarbij dient aangetekend te worden dat veranderingen in het curriculum niet zonder meer een gevolg van de regeling hoeven te zijn. Ook andere factoren kunnen een rol spelen, zoals beleidswijzigingen van de hogeschool of zoiets ingrijpends als de pandemie en de overheidsmaatregelen. De uitkomsten van de analyse van de studieprogramma's en die van het survey onder de muziekdocenten moeten daarom expliciet in samenhang beschouwd worden.

Daarnaast is gebleken dat het kwantificeerbaar maken van het precieze aantal uren en studiepunten voor muziekonderwijs, zodat onderlinge vergelijking mogelijk is, een lastige zaak is. Zo hanteren de pabo's een verschillende terminologie voor keuzeonderdelen. Bovendien blijkt het niet altijd mogelijk om expliciet het aantal uren muziekonderwijs te benoemen voor de vakken waar muziek een onderdeel van is of bij thematisch werken.

Om bovenstaande redenen beschrijven we de uitkomsten van de programma-inventarisaties in dit eindrapport liever in 'een aantal' en 'meer' dan in harde getallen. Voor de exacte aantallen verwijzen we naar het betreffende deelrapport.

2.1 Analyse studieprogramma's

Welke veranderingen in het aanbod aan muziekonderwijs op de pabo's hebben plaatsgevonden tussen 2018-2019 en 2021-2022? De gegevens van beide studie jaren en de verschilanalyse zijn te vinden in het betreffende deelrapport, bijlage B. Hieronder zijn de belangrijkste conclusies opgenomen.

In de analyse is een onderscheid gemaakt tussen drie typen muzikaanbod:

1. Verplichte aparte muziekonderdelen, dus een verplicht muziekvak;
2. muziekonderdelen binnen een verplicht vak en;

3. keuzeonderdelen muziek, dus een keuzevak of muziek als onderdeel van een keuzevak.

Van elk muziekonderdeel is het aantal uren en het aantal studiepunten (ECTS) geïnterpreteerd voor de voltijdopleiding. Alleen bij grote afwijkingen tussen de opleidingsvarianten is dat opgenomen in het deelrapport. Meestal gelden de beschrijvingen in de projectplannen ook voor deeltijd en/of academische pabo, maar dan in minder uren. Onderdelen van minder dan 0,5 EC zijn niet opgenomen.

2.1.1 Verplichte muziekonderdelen

Zeventien pabo's hebben tijdens de nameting meer verplichte uren muziekonderwijs in het programma dan in de eerste meting, maar er is grote variatie in het aantal uren. Slechts enkele pabo's (drie) bieden minder verplichte uren muziek aan, alhoewel hierbij de kanttekening geplaatst moet worden dat daar wel een breder keuzeaanbod tegenover staat. Verder blijkt dat vooral pabo's die weinig verplichte uren muziek aanboden, de subsidie hebben aangegrepen om meer muziekonderwijs in het curriculum op te nemen. Pabo's die naar verhouding al veel uren verplicht muziekonderwijs hadden, hebben dat meestal niet verder uitgebreid. Bij enkele pabo's is het verplichte aanbod meer geïntegreerd en verschoven van aparte muziekvakken naar meer overkoepelende (kunst)vakken waar muziek onderdeel van uitmaakt.

2.1.2 Keuze- en verdiepingsmogelijkheden

Veertien pabo's bieden in het studiejaar 2021-2022 meer uren muziek als keuzeonderdeel aan, maar wederom is er een grote variatie in het aantal uren. Dat heeft onder andere te maken met het opzetten of uitbreiden van minors. Het aantal pabo's met een minor muziek is uitgebreid van twee naar acht. Ook voor koorzang is meer aandacht gekomen, het aantal pabo's waar koorzang in het programma is opgenomen, al dan niet verplicht, is toegenomen van vijf naar negen. Vier pabo's hebben geïnvesteerd in een post-hbo opleiding Vakspecialist muziek.

2.1.3 Concluderend

Gemiddeld is er een bescheiden toename van het muziekonderwijs op de pabo's. Die betreft voornamelijk het aantal onderdelen en het aantal uren muziekonderwijs. Het gaat in mindere mate op voor het aantal ECTS dat aan deze onderdelen wordt toegekend.

De grootste stijging in het muziekaanbod zien we bij de keuzemogelijkheden, met name in de eerste twee leerjaren. Er zijn vooral minors en extra-curriculaire scholingsmogelijkheden bijgekomen. Die laatste zijn ook bestemd voor afgestudeerden.

Verder komt muziek in de tweede meting minder vaak voor als verplicht zelfstandig onderdeel. Daar staat tegenover dat muziek vaker geïntegreerd is in andere verplichte vakken. Dat kan betekenen dat de toegenomen aandacht voor muziek invloed heeft op cultuureducatie in het algemeen, dus dat muziek als vliegwiel dient voor alle kunst en cultuur op de pabo.

Pabo's maken verschillende keuzes. Waar sommige pabo's muziekonderdelen in het verplichte curriculum hebben toegevoegd, hebben anderen juist meer ingezet op

vakkenintegratie of keuzemogelijkheden. Soms gaan deze veranderingen samen, maar soms gaat het één ten koste van het ander.

2.2 Vragenlijst muziekdocenten pabo: doelen en opbrengsten voor het programma

Om in kaart te brengen in hoeverre de contactpersonen van de pabo's, meestal muziekdocenten, veranderingen hebben ervaren in het muziekonderwijs op de pabo, zijn in 2019 en 2022 online vragenlijsten uitgezet, die beide keren dezelfde vragen bevatten.

De vragenlijst is in 2019 ingevuld door 23 respondenten en in 2022 door 22 respondenten. Hieronder worden de belangrijkste bevindingen uit dit deelonderzoek besproken op het gebied van deelname aan de regeling en het programma. Voor de volledige weergave van de resultaten en meer achtergrondinformatie wordt verwezen naar bijlage A.

In de vragenlijst is aandacht voor verschillende aspecten van het muziekonderwijs: de doelen die de pabo's nastreefden met de subsidie, de activiteiten die zijn uitgevoerd, verbeteringen in het muziekonderwijs en bij de studenten (dit laatste wordt in hoofdstuk 3 beschreven), de samenwerking met de conservatoria en de basisscholen (dit onderdeel komt respectievelijk in hoofdstuk 4 en 5 van dit eindrapport aan de orde) en de mate waarin het lukte om dit alles duurzaam te verankeren.

2.2.1 Aanvraag subsidie en doelen

Op beide meetmomenten blijken de voornaamste redenen om de subsidie aan te vragen te zijn: het vergroten van het zelfvertrouwen om muziekles te geven en het vergroten van muzikale bagage van afgestudeerden. Verder is te weinig tijd voor muziekonderwijs op de pabo nogal eens gekozen als motief. Veel minder vaak wordt aangegeven dat het budget ontoereikend is.

Wat de doelen die pabo's met de subsidie nastreefden betreft, blijkt dat in beide metingen het verbeteren van de muzikale en muziekdidactische vaardigheden van studenten het meest belangrijk wordt gevonden. Daarnaast vinden pabo's het uitbreiden van de faciliteiten en keuzeaanbod voor muziekonderwijs op de pabo's ook belangrijk. Opvallend is dat bij de nameting het integreren van muziek met andere (kunst)vakken veel vaker als belangrijk wordt gezien dan bij de nulmeting.

2.2.2 De activiteiten

Er worden verschillende activiteiten uitgevoerd met de subsidiegelden. Vaak gaat het om het opzetten van een variant muziek, dan wel voorbereiding op de post-hbo vakspecialist muziek en het uitbreiden van verdiepingsaanbod. Ook het opzetten dan wel intensiveren van de samenwerking met studenten en docenten van het conservatorium (vooral met studenten) worden dikwijls aangekruist. Verder is het geven van muziekles als stageopdracht een vaak genoemde activiteit.

In de nameting is een toename te zien bij het inzetten van digitale leermiddelen en bij het herzien van het verplichte curriculum.

2.2.3 Verbeteringen in het muziekonderwijs

Bij de nulmeting blijken verbeteringen in het muziekonderwijs voornamelijk zichtbaar in het aanbod, bijvoorbeeld door uitbreiding van het aantal lessen, verdiepmogelijkheden en faciliteiten. Deze uitkomst zet zich door, want ook in de nameting is dit te zien, in het bijzonder voor de faciliteiten van het muziekonderwijs.

Respondenten melden, zoals te verwachten, bij de tweede meting over het algemeen meer verbeteringen. Zo signaleren zij dat er meer studenten kiezen voor keuzeonderdelen muziek en zijn ze positiever over het niveau van muziek op de stagescholen.

De genoemde verbeteringen zijn in beide metingen hoofdzakelijk gebaseerd op eigen waarneming en gesprekken met studenten. De opleidingen gebruiken niet vaak meer formele manieren van evaluatie zoals vragenlijsten of projectevaluaties, hoewel dat laatste wel is toegenomen in de nameting.

Tenslotte is gevraagd waarom pabodocenten denken dat er (nog) geen of weinig verbeteringen zichtbaar zijn geworden. Waar in 2019 vooral de relatief korte tijd dat de subsidieregeling van kracht was, wordt genoemd en het gegeven dat het opzetten van samenwerkingen tijd vergt, komen in de nameting vooral de gevolgen van de coronacrisis als oorzaak naar voren. Ook lopen muziekdocenten op de pabo er tegenaan dat het vaak niet lukt om muziekonderwijs structureel binnen het curriculum te borgen.

2.2.4 Duurzaam verankeren

Welke maatregelen nemen pabo's om de verbeteringen in het muziekonderwijs te verduurzamen, zodat deze kunnen blijven voortbestaan na afloop van de subsidie? Het grootste deel van de pabo's uit beide metingen legt de nieuwe activiteiten vast in het curriculum van de opleiding. Daarnaast zet bijna driekwart van de pabo's de samenwerking met conservatoria voort, zo blijkt uit beide metingen. Het bekostigen van (de extra) muziekactiviteiten staat bij (bijna) de helft van de pabo's uit beide metingen structureel op de begroting.

Bijna alle respondenten uit beide metingen vinden dat de regeling in enige mate of in hoge mate bijdraagt aan het duurzaam verankeren van kwalitatief goed muziekonderwijs op de pabo. Echter, het aantal pabo's dat nauwelijks verankering ziet als gevolg van de regeling, ligt in 2022 hoger dan in 2019. Respondenten zijn, ook in de tweede meting, nog zoekende naar structurele oplossingen: de subsidie geeft een steun in de rug, maar het verankeren van de activiteiten na afloop van de subsidie is een heikel punt en niet gemakkelijk te realiseren.

2.2.5 Concluderend

De subsidie heeft volgens muziekdocenten op de pabo een positief effect gehad: er is meer zichtbaarheid van muziek op de pabo's, doordat er tijd en geld was om aanbod op te zetten of uit te breiden. Zowel docenten als studenten zijn gestimuleerd meer met muziek bezig te zijn. Het is als prettig ervaren dat pabo's de subsidiegelden naar eigen inzicht konden besteden. Zorgen zijn er over hoe men voort kan gaan op de ingeslagen weg zonder de subsidieregeling.

3. Handelingsbekwaamheid van pabostudenten

In dit hoofdstuk komt de volgende onderzoeksvraag aan de orde: In hoeverre ervaren pabostudenten een vergroting van de handelingsbekwaamheid op het gebied van muziek? Een belangrijk doel van de regeling is dat studenten zich competentier voelen om muziekonderwijs op de basisschool te geven. Het gaat dan zowel om kennis, vaardigheden als om zelfvertrouwen.

Om antwoord te geven op deze vraag, zijn pabostudenten op twee manieren rechtstreeks bevraagd. Via de contactpersonen van de pabo's is tweemaal een online vragenlijst uitgezet onder derdejaarsstudenten van de deelnemende instellingen. Daarnaast zijn in twee verschillende jaren interviews afgenomen met derdejaars studenten om dieper in te kunnen gaan op hun ervaringen. De resultaten hiervan zijn beschreven in de betreffende deelrapporten, Bijlage C en Bijlage D.

Tenslotte is in de vragenlijst aan pabodocenten gevraagd naar veranderingen die zij opmerken bij studenten. Die resultaten staan beschreven in Bijlage A.

3.1 Vragenlijst handelingsbekwaamheid studenten

Zowel in 2021 als in 2022 is een online vragenlijst afgenomen onder derdejaars pabostudenten. Als doelgroep voor de eerste meting is gekozen voor de 21 pabo's waarvan de plannen tussen januari en april 2018 zijn goedgekeurd. Van deze pabo's valt te verwachten dat ze vanaf het studiejaar 2018-2019 de subsidie zijn gaan besteden. Er is gekozen voor derdejaars studenten, omdat zij nog niet aan hun stage bezig zijn, maar wel al zicht hebben op hun competenties om muziekonderwijs te geven. De derdejaars in de eerste meting zijn in het studiejaar 2018-2019 aan hun studie begonnen en hebben dus al enigszins kunnen profiteren van de regeling.

Een jaar later zijn opnieuw derdejaars benaderd, nu van alle pabo's. Bij beide metingen is de vragenlijst verzonden naar de projectleiders van muziekonderwijs op de pabo's, de eerste maal naar de 21 pabo's die vanaf 2018 subsidie kregen, de tweede maal naar alle pabo's. We vroegen deze projectleiders/muziekdocenten de vragenlijst door te sturen naar hun derdejaarsstudenten en om de aantallen studenten door te geven die de vragenlijst kregen. Beide keren is dit vaak niet gebeurd, waardoor het lastig is uitspraken te doen over de respons.

Het aantal studenten dat een vragenlijst invulde, was bij de nulmeting ongeveer 220 en bij de vervolgmeting, met een grote aantal pabo's, ongeveer 320. De eerste keer was tijdens de lockdowns, een periode waarin er nauwelijks contact op locatie was. De tweede keer waren er wel muzieklessen en konden de muziekdocenten hun studenten aansporen de vragenlijst in te vullen.

Van verschillende pabo's is geen enkele ingevulde vragenlijst ontvangen, dus de resultaten moeten met de nodige voorzichtigheid geïnterpreteerd worden.

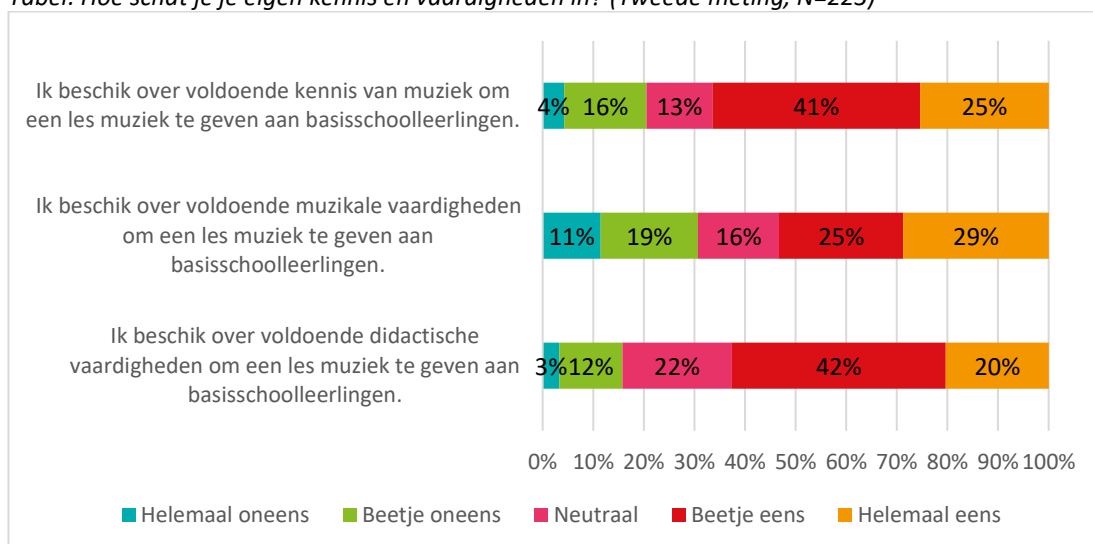
3.1.1 Muzikaliteit en achtergrond

Zowel in de voor- als nameting heeft ongeveer één op de vijf studenten die een vragenlijst heeft ingevuld, een minor of specialisatie muziek gevolgd. Ongeveer de helft heeft buiten de pabo muziekles (zang en/of instrument) gehad, respectievelijk gemiddeld 6 en 6,5 jaar. Opvallend is dat in beide metingen studenten hun eigen muzikaliteit beoordelen met een 6,1. Het lijkt het erop dat studenten tijdens de tweede meting gemiddeld iets meer muzieklessen hebben gegeven aan basisschoolleerlingen, maar dat heeft dus niet geresulteerd in een hogere inschatting van hun muzikaliteit.

3.1.2 Kennis en vaardigheden

Studenten is gevraagd in hoeverre zij vinden over voldoende kennis en vaardigheden te beschikken. De verschillen tussen beide metingen zijn uiterst klein. Een vijfde tot ruim een kwart vindt de eigen kennis en vaardigheden voldoende.

Tabel: Hoe schat je je eigen kennis en vaardigheden in? (Tweede meting, N=223)

3.1.3 Houding

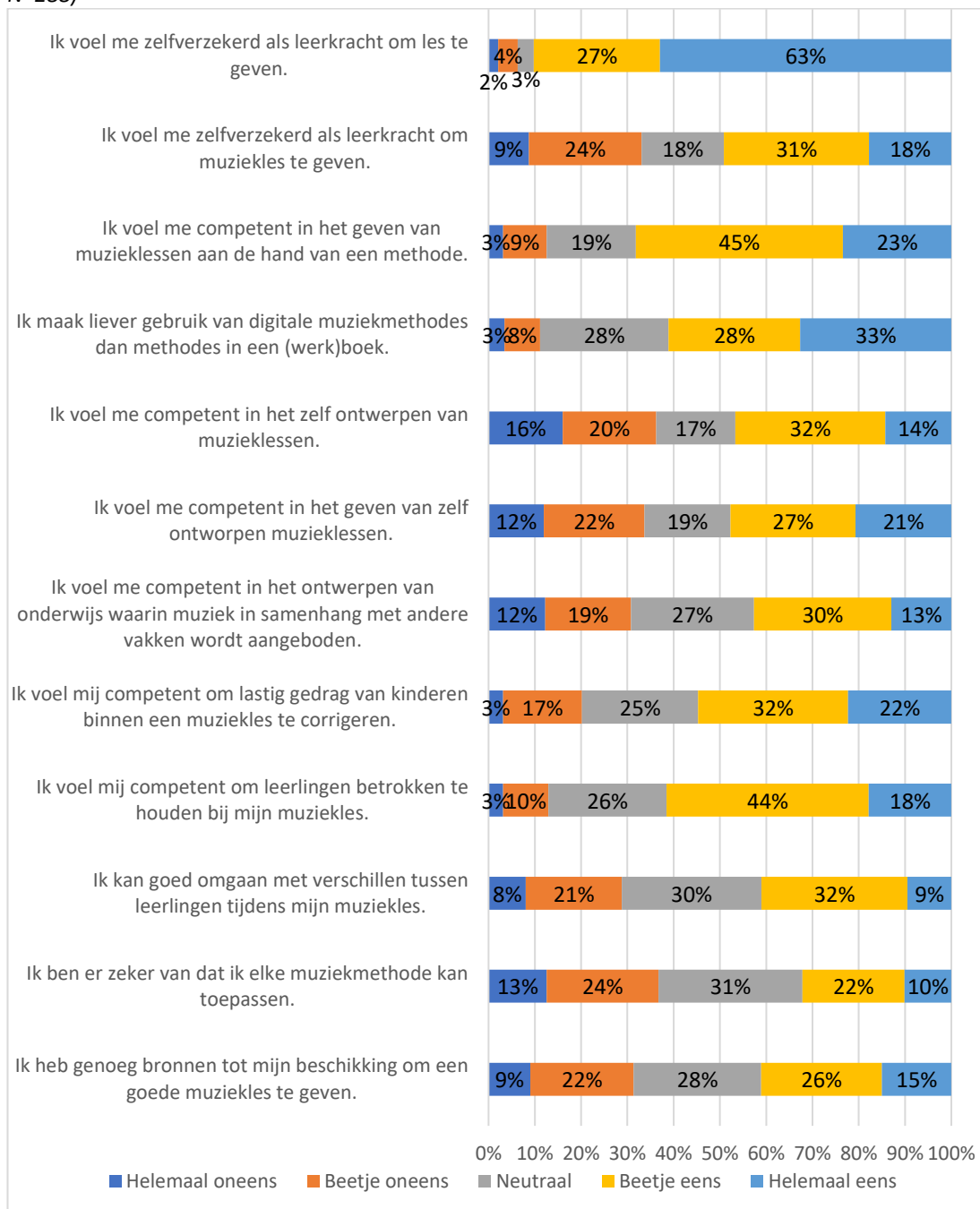
Ook de houding van studenten ten opzichte van muziekonderwijs vertoont weinig verschillen tussen de cohorten. In beide metingen geeft ruim de helft van de studenten aan er alert op te zijn dat muziek een plek krijgt in het lesprogramma, omdat ze muziek belangrijk vinden voor kinderen. De studenten in de nameting hechten iets minder belang aan het geven van een goede muziekles wanneer dit in het rooster minder goed uitkomt.

3.1.4 Efficacy

Waar bijna alle studenten aangeven zich zelfverzekerd te voelen om les te geven, geeft slechts ruim de helft aan dat dit ook geldt voor het geven van een muziekles. Het gaat om 60% van de studenten in de nulmeting en 51% van de studenten in de nameting. Het meest zelfverzekerd voelen studenten zich over didactische aspecten, zoals het corrigeren van lastig gedrag tijdens een muziekles en het betrokken houden van leerlingen. Dit geldt voor beide metingen. Ook blijkt dat het overgrote deel van de studenten zich competent voelt in het geven van muzieklessen aan de hand van een methode. Minder vaak, ongeveer de helft, voelt zich competent in het zelf ontwerpen van een muziekles. Opvallend is dat

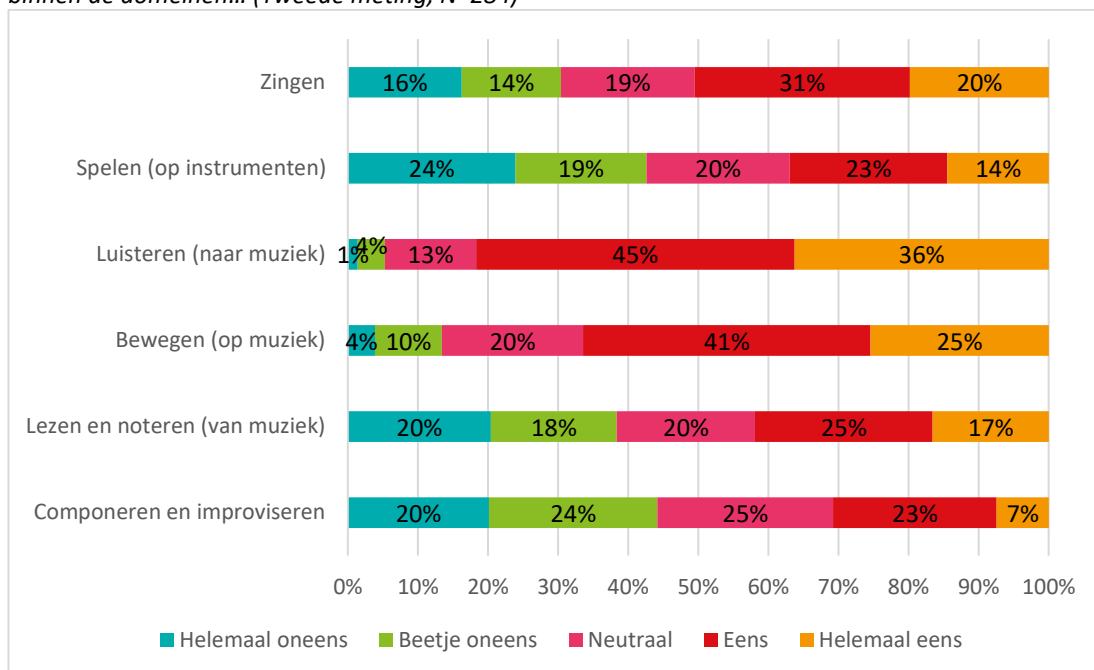
studenten in de nameting zich minder competent voelen dan de studenten in de eerste meting.

Tabel: In hoeverre voel je je zelfverzekerd en competent m.b.t. jouw muzieklessen? (Tweede meting, N=288)

Voor welke domeinen voelen studenten zich competent? Dat is wederom vergelijkbaar voor beide metingen. Studenten voelen zich, naar verhouding, het meest bekwaam als het gaat om luisteren naar muziek, bewegen op muziek en zingen: meer dan de helft geeft voor deze drie domeinen aan zich competent te voelen. Voor componeren, improviseren en het ontwerpen van lessen binnen de verschillende domeinen voelt ongeveer een op de drie studenten in beide metingen zich bekwaam.

Tabel: Ik voel mij competent in het geven van lessen (wel of niet aan de hand van een methode) binnen de domeinen... (Tweede meting, N=284)

3.1.5 Muziekonderwijs op de pabo

Aan studenten is een aantal stellingen over muziekonderwijs op de pabo voorgelegd, zoals bijvoorbeeld: ‘Er is genoeg aandacht voor muziekonderwijs’ en ‘Ik ben tevreden over het muziekonderwijs op de pabo’. Het blijkt dat studenten van de tweede meting minder vaak tevreden zijn over deze aspecten. Het percentage studenten dat het een beetje oneens of oneens is over deze stellingen is groter in de tweede meting.

Er is gevraagd wat studenten gemist hebben en waarover zij graag (meer) les hadden willen hebben. Het betreft een open vraag waar een ruime meerderheid van de respondenten antwoord op heeft gegeven. Vaak noemen studenten het zelf beter kunnen worden in zang en het spelen van instrumenten. Ook aandacht voor niveauverschillen, zowel in de klas maar ook tussen de studenten, meer praktische handvatten om les te geven en aandacht voor samenhang met andere vakken komt vaak naar voren. De antwoorden van beide metingen zijn vergelijkbaar.

3.1.6 Concluderend

Wanneer de resultaten van beide metingen naast elkaar gelegd worden, komen er weinig verschillen naar voren. Er lijkt wel wat meer aandacht voor muziek te zijn, want de studenten in de nameting geven iets meer lessen. Zij zijn echter minder tevreden over de aandacht voor muziek en de kwaliteit van het muziekonderwijs op de pabo. Zijn zij zich daar meer bewust van geworden dan de derdejaars van een jaar eerder? Of gaat het om een groep respondenten die sowieso wat meer oog heeft voor muziek en hoe komt dat dan?

In ieder geval kunnen we concluderen dat veel studenten zich niet bekwaam en competent genoeg voelen om muziekles te geven. Dat geldt voor beide cohorten, dus de regeling Professionalisering muziekonderwijs pabo’s heeft de handelingsbekwaamheid van

pabostudenten (vooralsnog) niet vergroot. Dat kan betekenen dat er in één studiejaar geen grote veranderingen hebben plaatsgevonden in het opleidingsprogramma, maar ook de coronamaatregelen waardoor geen muzikles gegeven kon worden, zullen hier debet aan zijn.

3.2 Interviews handelingsbekwaamheid studenten

Aanvullend op het vragenlijstonderzoek zijn interviews afgenomen met derdejaars pabostudenten van twee cohorten. In mei en juni 2021 vonden negen online groepsinterviews plaats waaraan in totaal 35 studenten deelnemen. Voor elk interview zijn door een pabodocent vijf studenten uitgenodigd. Tussen maart en juni 2022 is deze procedure herhaald en zijn er wederom negen online groepsinterviews gehouden. Deze keer deden 33 studenten meer. Voor de uitgebreide uitwerking van deze interviews wordt verwezen naar het betreffende deelrapport, Bijlage D. De belangrijkste bevindingen worden hier besproken.

3.2.1 Muzikaliteit

Studenten verschillen in wat zij verstaan onder muzikaliteit en noemen diverse domeinen. Zij omschrijven het als: “het beschikken over vaardigheden, zoals het spelen van een instrument, noten kunnen lezen en het hebben van kennis van muziekstijlen en muziekgeschiedenis”. Het lijkt het erop dat studenten die een instrument bespelen, zichzelf vaker als muzikaal bestempelen en degenen die dit niet doen zichzelf doorgaans niet muzikaal vinden.

3.2.2 Aanbod van de pabo

Het aanbod van de pabo's varieert sterk, zowel in aantal uren als werkvormen. Muziekonderdelen en activiteiten die studenten betekenisvol vinden voor hun eigen muzikale en didactische ontwikkeling zijn: een post-HBO opleiding Vakspecialist muziek, een specialisatie muziek en de samenwerking met de conservatoria. Ook de combinatie van een concert of voorstelling met workshops over muzikale werkvormen wordt als inspirerend ervaren. Studenten zijn tijdens beide interviewrondes unaniem enthousiast over hun muziekdocenten. Zij zien hun docenten als rolmodel, die hebben een voorbeeldfunctie.

3.2.3 Ervaringen in de stage

In beide interviewrondes geeft meer dan de helft van de studenten aan de kunstvakken, en muziek in het bijzonder, weinig terug te zien in de stages. Het initiatief hiervoor moet vaak vanuit henzelf komen en zij missen op de stagescholen een rolmodel. Leerlingen reageren over het algemeen zeer positief op de muzieklessen, merken de studenten. De samenwerking met een conservatorium heeft een positieve invloed gehad: het biedt inspiratie en praktische tools en handvatten om met kinderen muzikaal aan de slag te gaan.

3.2.4 Domeinen en gevoel van bekwaamheid

Ruim de helft van de geïnterviewde studenten in de eerste ronde voelt zich minder bekwaam voor het geven van muzieklessen dan wereldoriëntatievakken. Bijna alle anderen voelen zich voor beide even bekwaam. Een enkeling voelt zich juist bekwaamer voor het

geven van muziekles dan wereldoriëntatie. Bij de twee ronde interviews komt eenzelfde beeld naar voren.

Evenals uit het vragenlijstonderzoek naar voren komt, voelen studenten zich vooral bekwaam in zingen en spelen op instrumenten. Deze onderdelen lijken ook de meeste aandacht te krijgen op pabo's. De geïnterviewde studenten ervaren dat componeren en improviseren, hoewel enigszins behandeld op de pabo, niet vaak aan bod komt in de klas.

Studenten verzorgen tijdens hun stages geen standaard methodelessen bij muziek, maar ontwerpen bij voorkeur een eigen les. Dat staat haaks op de uitkomsten van de vragenlijst, waar blijkt dat studenten zich meer bekwaam voelen in het werken met een methode dan bij het ontwerpen van een les. Tijdens de tweede ronde interviews blijkt dat studenten methodelessen weliswaar interessant vinden, maar dat zij graag zelf lessen ontwerpen. Wellicht vormt dat een verklaring voor het feit dat zelfontworpen lessen de voorkeur krijgen, ondanks het feit dat studenten zich hier minder competent in voelen.

3.2.5 Belang van het vak muziek in de basisschool

Uit de interviewrondes komt een vergelijkbaar beeld naar voren van de houding van studenten ten aanzien van het vak muziek in de basisschool. Ongeveer driekwart van de studenten vindt muziek net zo belangrijk als de vakken taal en rekenen. Ze vinden muziek belangrijk in het kader van brede persoonsontwikkeling van kinderen en zien het als een geschikt middel voor kinderen om zich te uiten. Ook versterkt het de band tussen leerling en leerkracht en leren kinderen samenwerken. Anderen begrijpen dat rekenen en taal meer aandacht krijgen, maar vinden dat geen reden om geen muziekonderwijs aan te bieden. De meeste studenten vertellen dat ze tijd vrij maken in het rooster om muziekonderwijs te geven. Zij zetten daar verschillende manieren voor in. Het integreren van muziek met andere vakken zien sommige studenten wel als mogelijkheid, maar de uitvoering hiervan wordt als lastig ervaren.

3.2.6 Concluderend

Over het geheel zijn de geïnterviewde pabostudenten behoorlijk positief over het aanbod dat zij op hun opleiding hebben gekregen, maar er zijn grote verschillen tussen de pabo's. Deze verschillen betreffen zowel de vorm als omvang van het muziekcurriculum. Alle geïnterviewde studenten hechten belang aan het vak muziek in de basisschool. Studenten die intensief met muziek bezig zijn geweest, hebben vertrouwen in hun eigen competenties en staan met meer zelfvertrouwen voor de klas.

Op basis van de interviews is het lastig om uitspraken over de opbrengst van de regeling te doen. Er zijn geen grote verschillen tussen de uitkomsten op de twee meetmomenten. Dat is in lijn met de resultaten van de vragenlijst.

3.3 Pabodocenten over de veranderingen bij hun studenten

In de vragenlijst die muziekdocenten van de pabo's invulden (zie Hoofdstuk 1) is gevraagd naar veranderingen bij studenten als uitkomst van activiteiten die ondernomen zijn in het kader van de subsidieregeling. De uitgebreide antwoorden zijn te vinden in Bijlage A, hoofdstuk 6.

3.3.1 Muzikale vaardigheden

Muziekdocenten zien de sterkste verbeteringen bij hun studenten op het domein van zingen. Ook bij de andere domeinen zien de muziekdocenten in ongeveer de helft van de gevallen verbetering. Er zijn geen grote verschillen tussen de nulmeting en de nameting.

3.3.2 Bij welke studenten zien docenten verbeteringen?

De meeste pabodocenten zien verbetering bij alle studenten. Voornamelijk tijdens de nameting zien veel pabodocenten ook of vooral verbetering bij studenten die voor verdieping op muziek kiezen. Bij beide metingen rapporteren pabodocenten verbetering bij studenten met weinig muzikale bagage. Ook blijkt uit de metingen dat de verbeteringen eveneens te zien zijn bij studenten van andere opleidingsvarianten dan de voltijd, bijvoorbeeld de reguliere en de verkorte deeltijdopleiding.

Zij baseren zich daarbij vooral op eigen waarneming en gesprekken met studenten. Meer formele bronnen, zoals vragenlijsten onder studenten of de beoordeling van stages, zijn wat vaker in de nameting gebruikt door de muziekdocenten.

De resultaten van de tweede meting laten zien dat veranderingen wat vaker breder over alle opleidingsvarianten lijken te zijn doorgevoerd in de afgelopen jaren.

3.3.3 Uitblijven van zichtbare verbeteringen

Muziekdocenten die weinig verbeteringen ervaren, is gevraagd naar de redenen hiervoor. Te weinig zichtbare verbeteringen in het curriculum, het gebrek aan bereidheid van de opleiding om de muzieklijn door te zetten en het lage aantal contacturen lijken hier debet aan te zijn.

3.3.4 Concluderend

Docenten zien over het algemeen verbeteringen bij studenten, al verschilt de mate hiervan per domein en per type student. Voorzichtig kan gesteld worden dat er iets meer aandacht is voor het in kaart brengen van de vaardigheden van studenten. Ook lijkt het erop dat in de periode dat de regeling van kracht was, verbeteringen vaker opleidingsbreed, dus voor alle varianten, zijn ingezet. Muziekdocenten vinden echter ook nogal eens dat structurele bereidheid en inzet vanuit de opleiding om de muzikale vaardigheden van studenten te verbeteren, lijken te ontbreken. Pabodocenten zien bij een deel van de studenten geen verbetering op muzikaal gebied.

4. Samenwerking vanuit perspectief conservatoria

Een voorwaarde voor het verkrijgen van subsidie is samenwerking met een conservatorium. In de regeling is bepaald dat partijen de inhoud van de samenwerking zelf invullen, maar de samenwerking wel vastleggen in afspraken, een samenwerkingsovereenkomst, waarbij partijen elk de eigen expertise inbrengen. De samenwerking mag met een bestaande partner zijn, mits de inhoud van de samenwerking op het doel van de regeling is toegespitst. Kennisdeling en het ontstaan van duurzame netwerken zijn belangrijke doelen van de samenwerking. In de samenwerking ligt het accent op het wederzijds kunnen profiteren van elkaars expertise: conservatoria hebben expertise op het gebied van muzikale kennis en vaardigheden en pabo's op het gebied van didactische vaardigheden. De uitwisseling vindt in ieder geval plaats op studentniveau.

Dit hoofdstuk behandelt de opbrengsten van de regeling vanuit het perspectief van de conservatoria. Gedurende het onderzoek zijn de conservatoria die in het kader van de regeling samenwerken met één of meerdere pabo's, geïnterviewd. Dat is in twee rondes gebeurd, waarbij het streven was om het interview te houden ongeveer een tot anderhalf jaar nadat het conservatorium de samenwerking met een of meer pabo's in het kader van de regeling was gestart. De interviews zijn afgenomen met betrokkenen van de conservatoria, meestal de hoofden van de opleidingen docent muziek. Bijlage E bevat een overzicht van de geïnterviewden en de interviewleidraad.

4.1 Voorbereiding en start

Degenen die meedachten bij het ontwikkelen van de projectplannen van de pabo's voor de regeling, werken ten tijde van de interviews dikwijls niet meer bij het conservatorium. Veel geïnterviewden zijn later ingestroomd en hadden daardoor geen actieve rol bij de planvorming. Degenen die toen al wel werkzaam waren, hebben een rol op de achtergrond vervuld, bijvoorbeeld door input of feedback te leveren en mee te lezen.

Niet altijd is er een samenwerkingsovereenkomst op papier. Vaker wordt er een intentieverklaring getekend of meegedacht over en ingestemd met de projectplannen van de pabo's. Conservatoria vinden het belangrijk dat de plannen realistisch zijn.

In veel gevallen was er voor het traject al wel contact of een vorm van samenwerking met de pabo's, maar de conservatoria geven unaniem aan dat de vorm en intensiteit van de samenwerking een impuls hebben gekregen door de subsidie. De lijnen zijn korter, er is tijd en aandacht om het met elkaar over invulling en visie te hebben en een aantal samenwerkingsactiviteiten, vooral op studentniveau, zijn structureel ingebed in de programma's. Sommige conservatoria laten het initiatief bij de pabo, anderen zien het meer als gelijkwaardige samenwerking.

4.1.1 Visie op muziekonderwijs

De visie op muziekonderwijs en de visie op de wijze van samenwerking spelen een belangrijke rol bij de start: *“Het belangrijkste is dat je moet beginnen bij visie en dit insteekt op directieniveau: wat is muziekonderwijs op de pabo? Wat wil je bereiken en hoe kun je dat*

het best aanpakken? Bijna alle studenten houden op een manier van muziek. Veel luisteren naar bepaalde soorten muziek, anderen dansen of spelen een instrument. Neem dat als vertrekpunt en leer studenten dat in te zetten in de muziekles". Bij de conservatoria is mede door de subsidieregeling meer aandacht gekomen voor het primair onderwijs: "De mindset ten opzichte van docentschap is hoger op bij het conservatorium wezenlijk veranderd". Dit is (nog) niet overal ingedaald op directieniveau, maar dergelijke veranderingen kosten ook meer tijd. Er lijkt, mede door de subsidieregeling, een beweging in gang gezet waarbij de Opleiding Docent Muziek een andere positie heeft gekregen binnen het conservatorium.

Vooraf wanneer het conservatorium samenwerkt met meerdere pabo's kan het vinden van gemeenschappelijke elementen in een visie lastig zijn en vertraging opleveren: *"Meerdere pabo's moesten eerst zelf consensus vinden en met een concrete vraag komen Dat ging met een groter aantal pabo's soms stroperig, zowel inhoudelijk als op communicatief vlak."* Een enkele keer leidt dat ertoe dat samenwerking niet of nauwelijks van de grond komt.

Een positief gevolg van deze vorm van samenwerking – bijvangst van de regeling - is dat op een aantal plekken in het land meer samenwerking tussen pabo's op gang is gekomen, doordat zij gezamenlijk samenwerken met hetzelfde conservatorium.

4.1.2 Redenen om samen te werken

Er zijn verschillende redenen voor conservatoria om samen te werken met een pabo. Voor elke instelling geldt in ieder geval dat zij een kwaliteitsimpuls van muziekonderwijs op pabo's en basisscholen nodig achten. Een van de geïnterviewden zegt hierover: *"We wilden graag muziekonderwijs realiseren in de regio. Kijk maar eens wat er gebeurt op de basisscholen, daar word je niet blij van. Als je echt iets wilt, dan hebben we die pabo's nodig. Als je echt muziek op een hoger niveau wilt hebben, dan moet je samenwerken."*

Vaak zien de geïnterviewden zowel kansen voor de pabostudenten als voor de conservatoriumstudenten om zich verder te ontwikkelen. Ook het aanhalen van banden met de pabo's en versterken van de samenwerking en kennisuitwisseling blijken belangrijke redenen.

Tot slot is verbinding en ontmoeting tussen de studenten aanleiding om mee te doen: het belangrijk vinden elkaar te kennen, het werkveld beter te leren kennen en te leren om samen te werken, omdat je in hetzelfde werkveld terechtkomt. *"Door studenten nu al samen te brengen en het logisch te maken samen te werken en duidelijk te maken wat je aan elkaar hebt, gaat dat hopelijk in de toekomst ook zijn vruchten afwerpen. Vanuit ons perspectief willen we niet dat je als kunstvakdocent straks een school binnenloopt, je ding doet en weer weggaat. We willen juist dat je er ook aan denkt dat je hele mooie dingen ook samen met de leerkracht kan oppakken."*

4.2 Doelen voor de conservatoria

Veel conservatoria geven aan dat er hoofdzakelijk doelen zijn voor de pabo's en dat het daar vooral wat moet opleveren. Het lesgeven aan de pabostudenten is echter ook een verrijking voor de conservatoria, bijvoorbeeld om didactische vaardigheden te oefenen, les-/workshopmateriaal te testen en om te werken met mensen die niet per definitie muzikaal

zijn of er zin in hebben. Via de pabo kunnen conservatoriumstudenten de doelgroep basisschoolleerlingen beter leren kennen en maken ze kennis met andere aspecten van het onderwijs. Vaak noemen de conservatoria dat zij graag willen dat beide groepen studenten “elkaars taal leren spreken” om zo meer samen op te trekken.

4.3 Activiteiten

Er is een breed scala aan activiteiten georganiseerd door de pabo's en conservatoria. Het opzetten hiervan gebeurt in samenspraak tussen beide partijen, waarbij de vraag of de behoefte van de pabo meestal de aanleiding vormt. Er is daarbij veel variatie in de mate waarin activiteiten een structureel onderdeel van het pabo-onderwijs zijn en de mate waarin deelname door studenten verplicht is.

Veel pabo's en conservatoria hebben projectdagen of -weken georganiseerd. De insteek kan verschillen, maar het doel is vrijwel altijd tweeledig, namelijk 1) het zorgen voor contact en verbinding tussen studenten van beide instellingen en 2) het wederzijds overdragen van kennis en vaardigheden.

Een respondent vertelt over een schoolconcert dat zij in samenwerking organiseren: *“De pabostudenten maken een lesplan en bespreken dit met onze studenten. Die werken op hun beurt aan een concert met interactieve elementen. Dan komen de stagescholen naar het conservatorium om dit te bezoeken. Dit is een groot succes en blijft zeker bestaan.”*

Verder komt het geven van muziekles (vooral op projectbasis voor een bepaalde periode) of van incidentele workshops door studenten van het conservatorium voor.

Daarnaast zijn duo-stages georganiseerd of peer-learning tijdens de stage: Een voorbeeld daarvan is: *“Bij de stages werken de derdejaars pabostudenten en eerstejaars conservatoriumstudenten samen. Ze krijgen gezamenlijke methodieklessen en doen dan duo-stage. Dat is heel leerzaam, maar het is slechts op kleine schaal mogelijk, alleen dan werkt het goed. Ik ben er als studieleider altijd heel alert op dat we onszelf niet gaan overvragen.”*

Andere activiteiten die genoemd zijn:

- ontwikkeling van gezamenlijk minors en opleidingen vakspecialist ontwikkeld.
- (pop)koren
- conservatoriumstudenten voeren onderzoek uit voor de pabo over het muziekonderwijs
- uitwerking van een digitale leer methode door het conservatorium
- visie van de pabo op het muziekonderwijs verder ontwikkeld met hulp van conservatorium: *“Het vertrekpunt in de muzieklessen is nu: wat is jouw muzikale identiteit? Wat vind je leuk en wat doe je met muziek? Wat betekent muziek voor jou? Vervolgens wordt gekeken hoe studenten dit in hun muzieklessen kunnen inzetten.”*

Activiteiten vinden soms op de pabo plaats, soms op het conservatorium, maar ook op basisscholen. Bij de keuze voor de locatie spelen praktische redenen, zoals reistijd- en

afstand in combinatie met het aantal studenten dat zich moet verplaatsen. Veelal gaat de voorkeur uit naar het conservatorium, omdat deze omgeving inspirerend en enthousiasmerend kan werken.

4.4 Voorwaarden voor samenwerking: successen en knelpunten

4.4.1 Succesvoorwaarden

De meeste conservatoria zijn tevreden over hoe de samenwerking vorm heeft gekregen en verloopt. De intentie en de wil om samen op te trekken is vaak aanwezig en als docenten en leerlingen merken dat het werkt, geeft dat energie. Daarnaast blijken korte lijnen, heldere afspraken en duidelijke taakverdeling belangrijke succesvoorwaarden. Een projectleider, ofwel speciaal voor het project aangetrokken ofwel een pabodocent, is belangrijk voor coördinatie en voortgang. Voorts is het belangrijk om, op basis van een gelijkwaardige samenwerking, het gezamenlijke belang te benadrukken en ruimte te maken om met elkaar in gesprek te gaan om elkaar te leren kennen en visies af te stemmen. De subsidieregeling geeft die ruimte (tijd) en dat is een belangrijke succesvoorwaarde volgens velen: *“De subsidie heeft dat makkelijker gemaakt en voor sommige pabo’s was dat de reden dat er iets gebeurde.”*

4.4.2 Struikelblokken

Meerdere geïnterviewden voeren tijdgebrek aan als reden voor de achterblijvende samenwerking, maar ook organisatorische en praktische problemen belemmeren de samenwerking. Gezamenlijk onderwijs en duo-stages zijn moeilijk te realiseren vanwege lastige afstemming van roosters en onderwijsprogramma’s. Dat speelt het sterkst bij grote instellingen en opleidingen, omdat processen daar langer duren, de lijnen langer zijn en men te maken heeft met verschillende lagen en tussenpersonen.

De conservatoria die met meerdere pabo’s samenwerken ervaren daarnaast een capaciteitsprobleem om te kunnen voldoen aan de wensen van de pabo’s.

Sommige conservatoria hadden meer initiatief en samenwerking vanuit de pabo verwacht, en vinden dat het karakter van samenwerken incidenteel is gebleven. Er is zeker van elkaar geleerd, maar over het algemeen heerst het idee dat een structurele verbetering aan vaardigheden niet bereikt kan worden in zo’n korte tijd.

Enkele geïnterviewden betreuren het dat het conservatorium niet vanaf begin af aan betrokken was bij de totstandkoming van de subsidieregeling. Eén van de geïnterviewden is kritisch over de subsidievoorwaarde dat er samengewerkt dient te worden met een conservatorium: *“Waar volgens mij de politiek geen verstand van heeft is hoe het conservatoriumonderwijs in elkaar steekt. Een verplichte samenwerking tussen pabo en conservatorium, dan heb je niet nagedacht over het verschil in aantallen studenten en een heel andere manier van werken. Dat vind ik een denkfout. Dan is het afhankelijk van creatieve ideeën over hoe je dit vormgeeft. Het is niet zo 1,2,3 te integreren. Als je dat wel wilt, dan moet er veel meer tijd en geld naartoe, vooral naar de praktische zaken. Echte verbetering moet in docenten zitten, niet in coördinatietijd.”*

Een ander is bang dat bij een nieuwe regeling met andere voorwaarden de ‘stroperigheid’ weer opnieuw begint.

4.4.3 Verbeterpunten

Verbeterpunten die de geïnterviewde conservatoriumdocenten naar voren brengen, zijn:

- Begeleiding van conservatoriumstudenten, zodat ook zij meer leren van het traject.
- Het versterken van de samenwerking voor de klas.
- Het stroomlijnen van de communicatie, zeker in geval van meerdere pabo's. Suggesties hiervoor zijn onder andere het aanstellen van een kwartiermaker of projectleider of decentrale organisatie.
- Het betrekken van meer docenten van de conservatoria, ook van andere opleidingen dan de opleiding docent muziek.

4.5 Opbrengsten

De subsidieregeling heeft de samenwerking tussen pabo's en conservatoria echt op gang gebracht en verstevigd. Ook heeft hij er toe geleid dat de pabo's hun visie op muziekonderwijs samen met de conservatoria verder hebben ontwikkeld. Muziekdocenten op de pabo willen vaak meer doen dan momenteel mogelijk is en hebben door de nieuwe contacten of intensivering daarvan meer kunnen realiseren. Men is over het algemeen positief over de toekomstige samenwerking: *“Ik hoop dat het initiatief heeft aangewakkerd dat het logisch wordt om met elkaar samen te werken.”*

Het Muziekopleiders Akkoord, dat in oktober 2020 getekend is, kan ervoor zorgen dat de samenwerking wordt voortgezet.

4.5.1 Opbrengsten voor de pabo

Veel geïnterviewde conservatoriumdocenten vinden het lastig iets te zeggen over de opbrengsten van de regeling voor het muziekonderwijs op de pabo. Zij vinden het vooral positief dat ze elkaar weten te vinden. Waar de een vindt dat het muziekonderwijs op de pabo opnieuw is ingericht en duurzaam is verankerd, zijn anderen minder positief gestemd. Zij vinden dat de inzet hiervoor te incidenteel was en de situatie op de pabo's te ver achterliep: *“Als je het mij als musicus vraagt vind ik het gewoon eigenlijk heel gek dat zo'n project meer muziek brengt dan ze in een opleiding aanbieden. Ik heb ook altijd uitgedragen naar studenten en docenten pabo dat er daar meer aan gedaan wordt. Dat er een basisinfrastructuur op de pabo's komt voor muziek: dat wij daaraan kunnen bijdragen, ze hebben er goede muziekdocenten zitten die moeten ruimte krijgen.”* Eén respondent geeft aan dat er geprobeerd is een evaluatie op te zetten, maar dat dit niet doorgezet is.

De pabostudenten hebben naar de mening van de geïnterviewde conservatoriumdocenten vooral veel inspiratie en concrete tools gekregen om meer met muziek te doen tijdens de stages en in hun latere werk. Het gaat om bewustwording en het leren om meer vrij om te gaan met muziek. Er zijn echter kritische kanttekeningen bij het bereik van studenten: *“Ik denk dat het dat heeft opgeleverd bij degenen die het aansprak, niet bij allemaal. Maar we moeten niet de illusie hebben dat we door zo'n project het niveau van pabo opkrikken, daarvoor is de basis gewoon te minimaal. Het zingen bijvoorbeeld, dat is basis van muziek bij kinderen en dat lijkt helemaal niet aanwezig.”*

4.5.2 Opbrengsten voor het conservatorium

De korte lijnen en het warme contact met de pabo vinden de geïnterviewden de grootste opbrengst voor de conservatoria.

Het onderwijs op de opleiding docent muziek is er weinig door veranderd, al is er op sommige conservatoria wat meer aandacht gekomen voor het primair onderwijs en de rol die studenten opleiding docent muziek daar kunnen spelen: *“De leeromgeving is verrijkt. Vooral dat studenten met de studenten van de pabo kunnen werken, is een belangrijk element van de beroepspraktijk. Dit geeft de mogelijkheid om studenten goed te begeleiden en te verdiepen en om studenten een goed beeld te geven van beroepspraktijk”*. En, zoals eerder genoemd, heeft de samenwerking geleid tot extra stageplaatsen en -mogelijkheden.

Conservatoriumstudenten hebben een beter beeld verkregen van de beroepspraktijk in het primair onderwijs en op de pabo. Zij hebben inzicht in wat de basisscholen doen op het gebied van muziekonderwijs. Ook hebben zij hun pedagogisch-didactische vaardigheden kunnen versterken door het samen lesgeven en/of onderwijs volgen met pabo-studenten, zo geven veel van de geïnterviewden aan.

Een enkeling vindt dat kennis en vaardigheden van de conservatoriumstudenten nauwelijks vergroot is door de samenwerking: *“Een valkuil, waar wij ook verschillende keren in gevallen zijn de afgelopen jaren, is dat je de conservatoriumstudenten gebruikt als specialisten om de pabostudenten iets te leren. Dan is er een ongelijke verhouding, want de conservatoriumstudenten leren eigenlijk alleen iets presenteren en dat is iets wat ze gewend zijn om te doen. Maar ze leren dan niets van de generalisten die de pabostudenten zijn. Die ongelijkheid willen we voorkomen en daar letten we nu erg op.”*

4.6 Borging

De mening over de mate van duurzaamheid van de samenwerking wisselt. De conservatoria die samen met de pabo bezig zijn geweest met een visie op muziekonderwijs, zijn positief en verwachten dat dit een vervolg krijgt. Ook de samenwerkingen waar gezamenlijke stages of gezamenlijke onderwijsonderdelen tot stand zijn gekomen zijn optimistisch over de toekomst. Onderdelen die opgenomen zijn in de onderwijsprogramma's en succesvol gebleken zijn, zullen zeker blijven bestaan. Sommige conservatoria hebben vanaf de start gekozen voor activiteiten met een duurzame component, zoals het samen ontwikkelen van een digitale methodiek. Over het algemeen lijkt te gelden dat goed contact en een gezamenlijk doel wat breed wordt gedragen factoren zijn die bijdragen aan continuering. Anderen zijn somberder en vrezen dat de samenwerking zonder extra investering op een lager pitje zal komen. Er zijn nu weliswaar contacten, initiatieven en draaiboeken, maar zonder extra investeringen, zal het lastiger worden om dit zonder meer voort te zetten, ook al zijn de intenties aanwezig: *“Overheden moeten zich realiseren dat je middelen beschikbaar moet stellen als je meer muziek en kunst in het curriculum wilt. Er ligt geen geld op de plank te wachten tot we een inspiratiedag gaan organiseren.”*

4.7 Concluderend

De conservatoria zijn over het algemeen positief over de samenwerking die is ontstaan of geïntensiveerd door de subsidieregeling: er is meer contact, studenten van beide instellingen hebben elkaar kunnen inspireren en konden hun expertise delen. De intentie

om de samenwerking voort te zetten is zeker aanwezig, vooral ook omdat daardoor een kans ontstaat om het muziekonderwijs op de pabo's te verbeteren. De regeling is een belangrijke impuls geweest om dit van de grond te krijgen. In hoeverre alles behouden kan worden, ook zonder subsidie, is op dit moment de vraag. Het ontwikkelen van een gezamenlijke visie op muziekonderwijs en op samenwerking is van essentieel belang.

Wat blijken werkzame elementen te zijn voor een succesvolle samenwerking? Samen leren en samen lesgeven zijn belangrijk voor studenten, maar ook het samen muziek maken en zingen verbindt. Op organisatieniveau zijn vooral wederkerigheid en gelijkwaardigheid, succeservaringen en inspirerende voorbeelden relevante elementen gebleken.

De conservatoria hebben verbeterpunten voor de samenwerking met de pabo's in het kader van de subsidieregeling. Die hangen samen met hun opvatting over bij wie het initiatief hoort te liggen. Als zij het als gezamenlijk opdracht zien met meerwaarde voor studenten van beide opleidingen, dan zijn zij ook meer bereid om er energie in te steken. Indien zij van mening zijn dat de opdracht voor samenwerking voornamelijk bij de pabo's ligt, hebben zij een wat afwachtende houding. Conservatoria die samenwerken met grote instellingen ervaren nogal eens praktische belemmeringen, omdat er dan zoveel 'lagen' zijn waar je mee te maken krijgt.

Op inhoudelijk gebied gaat het voornamelijk om het uitwisselen van pedagogisch-didactische kennis en vaardigheden enerzijds en muzikale expertise anderzijds. Ook het ontmoeten en verbinden van studenten, het leren kennen van het werkveld en verbreden van het blikveld van studenten zijn belangrijk. Voor het daadwerkelijk aanleren of verbeteren van deze vaardigheden zijn de activiteiten die voortvloeien uit de samenwerking te kleinschalig en niet structureel genoeg, zo is de opvatting van velen.

5. Samenwerking vanuit perspectief pabo's

Een voorwaarde voor het verkrijgen van subsidie is samenwerking met een conservatorium. In de regeling is bepaald dat partijen de inhoud van de samenwerking zelf invullen, maar de samenwerking wel vastleggen in afspraken, een samenwerkingsovereenkomst, waarbij partijen elk de eigen expertise inbrengen. De samenwerking mag met een bestaande partner zijn, mits de inhoud van de samenwerking op het doel van de regeling is toegespitst. Kennisdeling en het ontstaan van duurzame netwerken zijn belangrijke doelen van de samenwerking. In de samenwerking ligt het accent op het wederzijds kunnen profiteren van elkaars expertise: conservatoria op het gebied van muzikale kennis en vaardigheden pabo's op het gebied van didactische vaardigheden. De uitwisseling vindt in ieder geval plaats op studentniveau.

Aan de pabodocenten is gevraagd hoe zij de samenwerking ervaren. Deze vragen waren onderdeel van de vragenlijst, waarvan het deelrapport te vinden is in Bijlage A, hoofdstuk 7.

Een andere voorwaarde om voor subsidie in aanmerking te komen is dat een pabovestiging samenwerkt met scholen voor primair onderwijs. Partijen kunnen de inhoud van de samenwerking zelf invullen en leggen die vast in een samenwerkingsovereenkomst. De samenwerking met scholen voor primair onderwijs is gericht op het realiseren van een goede aansluiting van het muziekonderwijs op de pabo's op de behoeften en mogelijkheden van het basisonderwijs. Pabo's en pabo-studenten leren in dit verband in te spelen op de hedendaagse en toekomstige vraag van het primair onderwijs. De samenwerking biedt de pabo-studenten tevens de mogelijkheid praktijkervaring op te doen met muziekonderwijs op basisscholen. Voor alle samenwerkingen geldt het belang van kennisdeling (ook tussen pabo's onderling) en het bouwen aan duurzame netwerken.

In de vragenlijst die ingevuld is door de pabodocenten zijn enkele vragen gesteld over hoe deze samenwerking verlopen is. Wederom is de volledige uitwerking te vinden in Bijlage A, hoofdstuk 8.

In dit hoofdstuk beschrijven we de voornaamste uitkomsten van de samenwerking vanuit het perspectief van de pabo's.

5.1 Pabodocenten over de samenwerking met de conservatoria

5.1.1 Activiteiten

De activiteiten in het kader van de samenwerking vinden vooral op studentniveau plaats. Dat is tussen 2019 en 2022 niet veranderd, maar er lijken in de loop der tijd iets meer docenten betrokken te zijn.

Studenten worden vooral ingezet bij instrumentlessen voor pabo-studenten, workshops voor pabo-studenten en een bezoek aan het conservatorium. De inzet van docenten is wisselender. Er lijken bij de tweede meting wat meer verschillende activiteiten waarbij studenten - en in iets mindere mate docenten - van het conservatorium betrokken zijn.

5.1.2 Invulling van de samenwerking

Er zijn grote verschillen tussen 2019 en 2022 als wordt gekeken naar de wijze van samenwerking. Het blijkt dat veel vormen van samenwerken zijn afgenomen in de loop van de tijd. Soms is dat logisch, bijvoorbeeld als het gaat over het schriftelijk vastleggen of maken van afspraken of het verdelen van de subsidiegelden. Het kan ook te maken hebben met het aflopen van de subsidieperiode. Een te verwachten activiteit bij de nameting is een gezamenlijke evaluatie, maar dat komt niet naar voren uit de antwoorden.

5.1.3 Oordeel over de samenwerking

Pabo's zijn over het algemeen tevreden over de samenwerking met het conservatorium, zowel met docenten, studenten als met opleidingsleiders/coördinatoren. De tevredenheid over studenten is ook in de tweede meting hoog, maar we zien een afname in de tevredenheid over de samenwerking met de conservatoriumdocenten. Daarover zijn pabodocenten vaker heel ontevreden. Over de samenwerking met de opleidingsleiders/coördinatoren is men verdeeld, sommigen zijn tevreden, anderen ontevreden.

De pabo's beschrijven de contacten en samenwerking als goed en waardevol. Vooral pabo's die korte lijnen hebben, geven aan dat er snel geschakeld kan worden en zij zijn ook vaker tevreden. Op een enkele pabo komt de samenwerking wat langzaam op gang door drukte bij de conservatoria, grote afstand tussen het conservatorium en de pabo of de traagheid waarmee afspraken over de invulling van de samenwerking concreet worden. De pabo's zijn tijdens de tweede meting kritischer. Een deel vindt dat de samenwerking met het conservatorium stroef verloopt, bijvoorbeeld omdat er weinig praktische afspraken over de uitvoering zijn gemaakt.

5.1.4 Opbrengsten van de samenwerking

Wat levert de samenwerking met het conservatorium de pabo op? Het meest genoemde antwoord op deze vraag, bij beide metingen, is de inhoudelijke en didactische input van conservatoriumstudenten en -docenten: "een frisse wind in het muzieklokaal". Verder zijn wederzijdse kennisdeling en verbetering van de onderwijskwaliteit opbrengsten van de samenwerking.

5.2 Pabodocenten over de samenwerking met basisscholen

Er is er meer aandacht voor het uitvoeren van activiteiten voor en met de basisscholen in de afgelopen drie jaar. Muziekonderwijs in de stages is de meest voorkomende activiteit die pabo's hebben ondernomen. Daarnaast is er meer kennisdeling en uitwisseling met scholen over muziekonderwijs in de regio. Tenslotte blijkt dat pabo's verschillende andere manieren gebruiken om de samenwerking vorm te geven, waaronder het aanbieden van leerlabs aan leerkrachten of workshops aan partnerscholen.

Over het algemeen zijn de pabo's tevreden over de samenwerking met de basisscholen en daarin zijn geen grote veranderingen te zien tussen de twee meetmomenten. Maar er zijn ook verbeterpunten. Die zijn op beide meetmomenten vergelijkbaar:

- Het is lastig om studenten goed te begeleiden bij het muziekonderwijs.
- De samenwerking heeft (nog) geen structureel karakter.

5.3 Kennisdeling en een regionaal netwerk

De meeste pabo's vinden dat de subsidieregeling heeft bijgedragen aan het uitwisselen van kennis, bijvoorbeeld door de kortere lijnen en het samen met de conservatoria opzetten van minors: *“Er waren middelen en dat trok de stroperigheid een beetje vlot. Pabo's willen echt wel werken aan die handelingsverlegenheid, maar je moet uitzoeken hoe je dat doet en geld werkt daarbij als smeermiddel”*.

Over het ontstaan of intensiveren van een regionaal netwerk zijn wisselende antwoorden gegeven. Sommigen vinden dat dit is gelukt: oude samenwerkingen zijn nieuw leven ingeblazen en/of geïntensiveerd en er zijn nieuwe contacten gelegd. Anderen vinden dat dit niet of nauwelijks een impuls heeft gekregen. Op sommige plaatsen is samenwerking tussen pabo's, bijvoorbeeld bij het ontwikkelen van een minor muziekonderwijs.

6. Beantwoording onderzoeksvragen

6.1 Het duurzaam verankeren van kwalitatief goed muziekonderwijs op de pabo

In hoeverre heeft de regeling Professionalisering muziek pabo's bijgedragen aan het duurzaam verankeren van kwalitatief goed muziekonderwijs op de pabo's?

Als de resultaten van de vragenlijst en de opleidingsprogramma's naast elkaar worden gelegd, zien we dat de subsidie zeker invloed heeft gehad op het aanbod en de aandacht voor muziekonderwijs op de pabo's.

Muziek is zichtbaarder op de pabo, doordat er tijd en geld was om aanbod op te zetten of uit te breiden. Zowel docenten als studenten zijn gestimuleerd om meer met muziek bezig te zijn. Door de samenwerking met de conservatoria, met name op studentniveau, krijgen pabostudenten de mogelijkheid om te leren.

De muziekdocenten op de pabo ervaren urgentie en noodzaak om muziekonderwijs goed te verankeren en vinden het belangrijk dat hun studenten zich bekwaam voelen om muziekonderwijs te kunnen verzorgen, maar het blijkt lastig om het muziekaanbod op structurele wijze in curricula, begrotingen en plannen op te laten nemen. Er zijn veel zaken belangrijk en er is onvoldoende tijd in het opleidingsprogramma.

De toegenomen aandacht voor muziek is terug te zien in het opleidingsprogramma met een (bescheiden) vergroting van het aantal vakken en uren muziekonderwijs. De manier waarop de pabo's muziekonderwijs invullen, verschilt sterk per pabo. De meerderheid heeft keuzeonderdelen en minors ontwikkeld dan wel uitgebreid. Dat kan enerzijds samenhangen met de onmogelijkheid om meer verplichte onderdelen op te nemen in het overladen opleidingsprogramma, maar kan anderzijds samenhangen met een trend die zich voordoet, namelijk flexibilisering van het onderwijs en het vergroten van de mogelijkheden voor profilering, zodat studenten hun eigen routes kunnen kiezen. Die trend kent echter ook een keerzijde, want pabo-muziekdocenten maken zich zorgen over de duurzaamheid van de toegenomen aandacht voor muziek in het curriculum. Facultatieve onderdelen kunnen immers ook weer geschrapt worden als blijkt dat er te weinig belangstelling voor is.

6.2 Het vergroten van de handelingsbekwaamheid van studenten

Een hoofddoel van de regeling was het vergroten van de handelingsbekwaamheid van studenten op het gebied van muziekonderwijs. Daaronder vallen zowel kennis als muzikale en vakdidactische vaardigheden en niet in de laatste plaats zelfvertrouwen en een gevoel van competentie voor het geven van muziekonderwijs. In het onderzoek is onder studenten en muziekdocenten van de pabo's nagegaan hoe het er voor staat met de handelingsbekwaamheid.

De uitkomsten van het onderzoek onder studenten geven het volgende beeld. De studenten vinden muziekonderwijs belangrijk en zijn van mening dat de pabo's nog wel wat

meer aandacht aan muziekonderwijs kunnen schenken. Vooral de studenten in het tweede vragenlijstonderzoek zijn minder tevreden over het aanbod en de kwaliteit daarvan. Dikwijls vinden zij dat zij niet over voldoende muzikale vaardigheden beschikken voor het geven van muziekonderwijs op de basisschool. Studenten in de tweede meting geven wat meer lessen dan die van de eerste meting. De geïnterviewde studenten zijn over het algemeen positief over het aanbod aan muziekonderwijs op de pabo en over de mogelijkheden die het biedt om hun muzikaliteit en vaardigheden te verbeteren. Het beeld dat uit de vragenlijstonderzoeken met de pabodocenten naar voren komt, ondersteunt in grote lijnen deze bevindingen.

Wat de impact van de regeling op studenten is, kunnen we niet precies vaststellen. Dat heeft verschillende oorzaken. Allereerst speelden ten tijde van het onderzoek de coronamaatregelen, waardoor muzieklessen niet doorgingen. Daarnaast zien we dat de veranderingen in het curriculum vooral op het gebied van de keuzevakken liggen, dus niet elke student hoeft daar iets van gemerkt te hebben. En ten derde hebben we het vermoeden dat een niet-representatieve groep studenten in het onderzoek is betrokken. Dat leiden we af uit het feit dat relatief veel respondenten een minor of specialisatie muziek hebben gevolgd en de helft van de respondenten buiten de pabo muziekles heeft gehad. Dat zijn dus studenten die belang hechten aan muziek. Zij zullen waarschijnlijk het meest bereid zijn geweest een vragenlijst over muziek in te vullen. Dat zal eveneens gelden voor de geïnterviewden, waar studenten met enthousiasme voor muziek zijn oververtegenwoordigd, omdat ook zij vaak keuzeonderdelen hebben gevolgd en heel positief zijn over de lessen. Het is daardoor lastig de uitkomsten te generaliseren.

6.3 Vergroten van de samenwerking tussen pabo en conservatorium

Zowel de pabo's als de conservatoria zijn in het algemeen positief over de opbrengst van de subsidieregeling: er is meer contact en studenten van beide instellingen hebben expertise gedeeld, elkaar kunnen inspireren en van elkaar kunnen leren. Daarnaast hebben de pabo's ook inhoudelijk hun onderwijs kunnen verbeteren door de input van conservatoriumstudenten en -docenten. Dankzij de subsidie kregen de instellingen tijd en ruimte om met elkaar na te denken over hoe het muziekonderwijs en de samenwerking vorm kon krijgen en hoe dit geborgd kon worden.

De praktische uitwerking van de samenwerking laat ruimte voor verbetering die mede samenhangt met de grootte van de instelling en het aantal pabo's waar het conservatorium mee samenwerkt. Zowel het praktisch organiseren van gezamenlijk muziekaanbod, het faciliteren van ontmoetingen tussen studenten als het creëren van een gezamenlijke visie op muziekonderwijs verlopen niet zonder slag of stoot. Het afstemmen van de roosters, de reistijd voor studenten en docenten als de pabo en het conservatorium niet in dezelfde stad zijn gevestigd en de verschillende opzet van studieprogramma's vormen knelpunten. De pabo's missen soms duidelijke afspraken. Evaluaties blijven vaak achterwege. Desondanks willen de meeste pabo's en conservatoria de samenwerking voortzetten. Zij vragen zich wel af of dat in dezelfde mate gaat lukken na het wegvallen van de subsidie.

Op 7 oktober 2020 ondertekenden alle pabo's en conservatoria van Nederland het Muziekopleiders Akkoord, waarmee zij een langetermijnsamenwerking van twaalf jaar

sluiten. Doel van het Akkoord is om ervoor te zorgen dat toekomstige groeps- én vakleerkrachten gemotiveerd en met goede kennis en vaardigheden muziekonderwijs kunnen geven op de basisschool. De samenwerking is hiermee formeel geborgd en dat is een van de opbrengsten van de regeling.

6.4 Vergroten van de samenwerking tussen pabo en het basisonderwijs

Over de samenwerking met de basisscholen zijn de pabo's positief. Wel zijn er verbeterpunten en die lijken in de afgelopen jaren niet echt opgepakt, omdat ze bij beide metingen zijn genoemd. De pabo's vinden dat er op de basisscholen te weinig begeleiding is op het gebied van muziekonderwijs tijdens de stages en ze vinden de samenwerking met het basisonderwijs op het gebied van muziek niet genoeg geborgd.

Colofon

Titel	Muziek op de pabo
Auteur	Karin Hoogeveen en Carlijn Waaijer
Datum	27-9-2022
Project	Fonds voor Cultuurparticipatie - Muziekonderwijs Pabo's (TR1682)

Sardes
Postbus 2357
3500 GJ Utrecht (NL)
T+31(0)30 23 26 200
www.sardes.nl

© Sardes 2022

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, op welke andere wijze dan ook, zonder vooraf schriftelijke toestemming van de uitgever.

Sardes

Postbus 2357

3500 GJ Utrecht

Lange Viestraat 371

3511 BK Utrecht

☎ (030) 232 62 00

@ secretariaat@sardes.nl

🌐 www.sardes.nl

🐦 @SardesUtrecht

📘 facebook.com/sardesBV

